

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

גליון מספר 368

ב' כסלו
תשפ"ו

פרשת תולדות

דרך חיים

עסק זה רבתה המשטמה ביניהם. אבל השנאת חנם של בית שני, היה בחנם על לא דבר, כי אפילו הפחותים היו שונאים זה לזה על לא דבר, כי על כן נקראת שנאתם שנאת חנם, אף על פי שלא היה לאחד שום עסק עם חברו, ואין זה כי אם רוע לב והשטן היה מרקד ביניהם להכשילם זה בזה... לכך "ויחפרו באר אחרת ויריבו גם עליה ויקרא שמה שטנה", לא הזכיר במריבה זו הרועים, רמז למריבת בית שני שהיתה בכל ישראל על כן קראה שטנה כי לא מצאו סיבה אל דברי ריבותם... ובבאר השלישי "לא רבו עליה", כי בית המקדש השלישי יבנה על ידי מלך המשיח, שנאמר בו "למרבה המשרה ולשלום אין קץ" (ישעיה טו ו), כי אך שלום ואמת יהיה בימיו. על כן נקרא "רחובות" כי אז ירחיב ה' את גבולם".

באופן אחר צעד רבנו בחיי (בראשית שם), שפירש שאין עניין הבארות מבאר את עניין המקדשות העתידיים, כי אם את ההתייחסות אל אותם הגרים שגייר אברהם אבינו: "כי הבארות הללו רמז לגרים שנתגיירו בימי אברהם, כי הם קלים לקבלת האמונה כמו הבארות שהם קלים לקבלת המים, ופתיחת הלב הסתום באמונה יכנה הכתוב חפירה". אף המדרש (שיר השירים רבה ד) קושר בין קניין התורה בלב האדם ובין עניינה של ה'באר': "אמר ר' יוחנן: ארבעים ושמונה פעמים כתיב בתורה 'באר' 'באר', כנגד ארבעים ושמונה דברים שנקנה במ התורה". הסביר הרבי האמרי אמת שמספר 'באר' בגימטריה כמספר 'גר'. עניין הבאר נקרא בפסוק "באר מים חיים" שראשי התבות הם מ"ח, כנגד אותם מ"ח קנייני תורה. שכמותם מצאנו מ"ח אזהרות בתורה על הגר ועל איסור עבודה זרה.

על דרך זו המשיך וביאר רבינו בחיי את לשון הכתוב: "סתמום פלשתים", כלומר סתמו את לבם והחזירו לסורם. וזהו: "וימלאום עפר", כי תחת שמלאם אברהם חכמה ודעת את ה' באמונת היחוד, מלאום פלשתים אמונתם הרעה, כי יכנה הכתוב האמונה הרעה או העצה הרעה לעפר, וזהו שאמרו: "עפרא לפומיה" (ב"ב טז.). ואח"כ נתגבר עליהם יצחק והחזירן למוטב, הוא שכתוב: "וישב יצחק ויחפור את

בנותינו הראשונים הסתפקו בעניין הבארות שכל כך האריכה בהן התורה. רמב"ן (בראשית כו כ) הסביר באריכות: "יספר הכתוב ויאריך בענין הבארות. ואין בפשוטי הספור תועלת ולא כבוד גדול ליצחק... אבל יש בדבר ענין נסתר בתוכו, כי בא להודיע דבר עתיד. כי "באר מים חיים" ירמוז לבית אלהים [= בית המקדש]... וקרא הראשון 'עשק', ירמוז לבית הראשון אשר התעשקו עמנו ועשו אותנו כמה מחלוקות וכמה מלחמות עד שהחריבוהו. והשני קרא שמה 'שטנה', שם קשה מן הראשון, והוא הבית השני שקרא אותו כשמו שכתוב בו "ובמלכות אחשוורוש בתחילת מלכותו כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלם" (עזרא ד ו), וכל ימיו היו לנו לשטנה עד שהחריבוהו וגלו ממנו גלות רעה. והשלישי קרא רחובות, הוא הבית העתידי שיבנה במהרה בימינו והוא יעשה בלא ריב ומצה, והאל ירחיב את גבולנו". בדרך זו מרחיב גם החת"ם סופר ששבעת הבארות באים כנגד בתי המקדשות שהיו שבעה במספר: אהל מועד במדבר, גלגל, שילה, נוב, גבעון, מקדש ראשון, שני ושלישי.

מלבן הכלי יקר (בראשית כו יט) על פי יסוד זה את הקלקול שהביא לחרבן בית ראשון ושני ואת התיקון הנדרש מאיתנו:

"כי ידוע מה שאמרו חז"ל (יומא ט:): שבבית ראשון היה מצה ומריבה ושנאת חנם בין נשיאי ישראל שנקראו רועים... ונחרב הבית בסיבת המריבה שהיתה בין מלכי ישראל ומלכי יהודה. ובבית שני היתה מידת השנאת חנם בין כל ישראל כי פשה הנגע בכלם עד לאין מרפא. ועל כן כתיב בבאר ראשון ויריבו רועי גרר עם רועי יצחק, לרמוז גם לעתיד שתהיה מריבה בין רועי ישראל, ואגב גרר רבו גם רועי האומות עם ישראל. על כן קרא שם הבאר "עשק" כי התעשקו עמו, כי יש הבדל בין שנים המתקוטטים על דבר איזה עסק שביניהם, לבין שנים המתקוטטים בחנם על לא דבר כמנהג דורינו. וזה ההבדל בין בית ראשון לשני כי השנאה שהיתה בין רועי ישראל בבית ראשון הייתה על עסק המלכות, כי נחלקה מלכות ישראל... ועל ידי

את

בזרנו של ר' אריה

הקפדה מיוחדת הייתה לו לר' אריה, שכאשר הגיעו לתיבת הדואר שלו מכתבים בימי שישי ובערבי חגים לאחר חצות היום נמנע מלפתחם כדי שלא יטרידוהו מחשבות זרות ודאגה מיותרת בשבתות וימים טובים. למרות שהדבר מותר על פי ההלכה, שהרי אמרו "הרהורים מותרים", אך רגשות ליבו העדינים של ר' אריה מנעו זאת ממנו, כדי לכבד את השבת והמועדים. (דרך אבות עמ' קסח)

הלכה ומנהג

רבנו תם ור"י חלקו (כתובות ו, שבת קיא). האם בסחיטת הבגד ממשקה המלכלך אותו, דוגמת יין או שמן, עובר על איסור מלבן. רבנו תם סובר שמכיוון שהבגד יישאר מלוכלך גם אחר הסחיטה אין בזה איסור מלבן. אך הסוחט עובר על איסור מפרק שהוא תולדה של מלאכת דש - הפרדת המאכל מהקליפה המכסה אותו, כהוצאת חיטה מהמוץ. לעומתו סובר ר"י שיש בסחיטה זו גם איסור מפרק וגם איסור מלבן, כי על אף שהבגד נשאר מלוכלך סוף כל סוף הבגד התלבן והתנקה בסחיטה זו. אמנם לגבי מלאכת מלבן עולה מדבריו שהיא קיימת גם כשהמשקים הבלועים בבגד הולכים לאיבוד. אך בעניין איסור מפרק יש מחלוקת אם שייך גם כשהמשקים הולכים לאיבוד; שלר"י כאמור יש איסור עכ"פ מדרבנן אף שהמשקים הולכים לאיבוד. אך לרמב"ן רק ביין ושמן יהיה איסור דרבנן, משום שאלו משקים שהדרך היא לסחטם. אולם בשאר המשקים שהולכים לאיבוד לא קיים איסור מפרק. היוצא מכל האמור שבסחיטת בגד עוברים על איסור מלבן, ולפי חלק מהפוסקים גם על איסור מפרק. ואף כאשר הבגד היה נקי מתחילה, כגון בבגד שבזה הרגע הוצא מהארון, יהיה איסור מלבן בסחיטתו (אבנ"ז סי' קנט).

לאור דיון זה עולה שברחיצת כלים באמצעות סקוטש עוברים על איסור תורה, שכן סקוטש הוא בד המצופה בפלסטיק סינטטי ובכוונתנו להוציא מתוכו מים, ובזה עוברים גם על איסור מלבן וגם על איסור מפרק. מאותו הטעם אסור להשתמש בסחבה רטובה כדי לנקות את הרצפה, שכן המים נסחטים מהסחבה החוצה ובכך אנו מעוניינים. במקרה שנשפכו מים על הרצפה ניתן לקחת סחבה יבשה ולהניח על גבי המים כך שייספגו בה (מ"ב שב ס"ק ס). מסיבה זו גם אסור להשתמש במטליות לחות בשבת אפילו שמטרתן לנקות לכלוך. לדוגמא, בשימוש במגבונים לטובת החלפת טיטול לתינוק יש איסור מפרק משום שאנו רוצים בהוצאת המים הבלועים

בארות המים אשר חפרו בימי אברהם אביו ויסתמום פלשתים אחרי מות אברהם ויקרא להן שמות כשמות וגו", כי כן דרך המתגיירים, וכענין שכתוב: "ולעבדיו יקרא שם אחר" (ישעיה סה, טו). זוהי עבודת חפירת הבארות, בירור יסודות האמונה כראוי להם, כדברי הזוהר (בראשית דף קמא עמוד א): "אות עבד יצחק דהא בגין דידע רזא דחכמתא אשתדל וחפר בירא דמיין בגין לאתתקפא במהימנותא כדקא יאות".

השפת אמת (תולדות שנת תרל"א) ציין בשם סבו הגדול החידושי הרי"ם זצ"ל: "ענין הבארות שהם להסיר החיצוניות והסתר למצוא הנקודה". חפירת הבארות אינה עושה את המים אלא חושפת את המים שהיו כל העת מתחת לפני השטח. כפי שמתרגם אונקלוס את הפסוק "סתמום פלשתים" (בראשית כו טו) - "טמונין פלשתאי", שעבודת הפלשתים הייתה להסתיר את מקור הנביעה, הנקודה הפנימית. כפי שאנו אומרים בברכת הגשם "חפר ומצא בארות מים", שבחפירתו חפר את מה שכבר נמצא מתחת לפני השטח.

לצד מה שטרח יצחק לחפור ולחפש את הבארות נקראת השגתו אותם בשם מציאה, למרות שלכאורה מציאה באה בהיסח הדעת ולא מתוך חיפוש ויגיעה. אלא שיש בדבר לימוד גדול, שהמאמץ של האדם להוציא ולגלות את פנימיותו מביאה אותו למדרגה של 'מציאה', שמתגלה הרבה מעבר למה שטרח האדם במעשיו. כפי שמבאר ר' צדוק הכהן מלובלין (ליקוטי מאמרים): "וכן באר מים הרי המים שם מצויים, רק על ידי היגיעה דחפירה הוא מוצא אותן. כך כל יגיעת האדם למצוא אותו מעיין נובע שבלב ממקור החיים יתברך שמו". האמרי אמת (תולדות שנת תרצ"ג) מבאר שאותו המעיין הוא הנבואה הוא מה ש"לכל איש ישראל יש נקודה מהאבות, וזה הכח אי אפשר להסיר... לכל איש ישראל יש משהו נקודה ידיעת בית רבו (עי' שבועות ה). וזה לא יכולים לקלקל... שכפי מה שמעוררין טפחיים מלמטה מוצאים הבאר מים חיים שלמעלה שהיא חיות הפנימיות, באר חפרוה שרים, חופרים וחופרים ומתייגעין להשליך הפסולת עד שמגיעין לבאר מים חיים". העפר מאפשר רק להעלים את הנקודה מן העין, אבל הוצאת הפסולת מיד תגלה את מציאת המים שכל העת נכחו תחת הגשמיות החיצונית.

אותה הנקודה הפנימית הגיעה אלינו מאבותינו הקדושים, וראש להם אברהם אבינו ע"ה. זהו שנאמר בשירת הבאר (במדבר כא יח) "באר חפרוה שרים" אלו האבות, "כרוה נדיבי העם" זה אברהם אבינו ע"ה שנאמר בו "נדיבי עמים נאספו עם אלקי אברהם" (תהלים מז י).

שבת שלום!

הבלועים

אלא עד אחרי סעודת מלוה מלכה, כשם שלא מורידים את בגדי השבת עד אחרי סעודת מלוה מלכה (שו"ע סי' רסב). אולם מלשון השו"ע והראב"ן משמע שיש להוריד את המפה של שבת ולשים מפה מיוחדת למלוה מלכה, וכך נהג באמת הסטייפלר זי"ע.

שאלה: מהו סוף זמן סעודת מלוה מלכה?

תשובה: מרן המשנה ברורה כתב שיש להקדימה כמה שיותר לצאת השבת, כי היא הרי נועדה ללוות את המלכה - את השבת. ובאמת בספר הפרדס (אור השנים מהדו"ב - קידוש לבנה) כתב שיש לאכול את סעודת מלוה מלכה לפני כל מלאכה ולימוד. אולם עפ"י האר"י (בן איש חי פ' יוצא ושע"ת) עד חצות הלילה עדיין יש הארת קדושת שבת ועד אז צריך לסיימה, וכמו שכתב מרן המ"ב. ובכה"ח (פלאג"י פרק לא אות נט) וביסוד ושורש העבודה כתבו שיש לאכול מלוה מלכה עד שעה רביעית. ויש לזכור את דברי האליה רבה שאם אוכלים בסעודה שלישית 'כזית' אחרי זמן צאת השבת או צאת הכוכבים זה נחשב כמלוה מלכה. וכמו שאמר מרן בעל הפני-מנחם מגור זי"ע אפשר להסתמך על כך, ובוודאי בשביל לאכול שוב מלוה מלכה אפילו אחרי חצות, כמו שכתב במשמרת שלום. לעומת זאת, בכף החיים כתב שעפ"י האר"י אין לסמוך על היתר זה. ולכן העצה היא לשתות דבר חם מיד אחרי ההבדלה לשם מלוה מלכה, ואח"כ ניתן להקל בהמתנה ארוכה עד שיאכל מלוה מלכה.

שאלה: מדוע מזכירים את אליהו הנביא במוצ"ש דווקא, הרי בכל יום משיח יכול לבוא?

תשובה: המקור להזכרת אליהו הנביא הוא בדברי מרן הרמ"א (או"ח רצה א). והסבירו הב"ח והמג"א (שם) שהטעם הוא משום שבשבת וביו"ט, ובער"ש ועריו"ט, אין בן דוד ואליהו באים, לכן מתפללים בתחילת השבוע שזאת נזכה שבשבוע הבא עלינו לטובה יבוא משיח ויגאלנו. ודבר פלאי מצאתי במטה משה בשם מהרי"ל בשם מדרש, שבכל מוצאי שבת נכנס אליהו לגן עדן ויושב תחת עץ החיים וכותב בזכותן של ישראל. ובאר מביא בשם האבודרהם שכשם שבמוצ"ש אנו מבדילים בין קודש לחול, כך אליהו יבדיל לעתיד לבוא בין פסולים לכשרים. ובסידור יעב"ץ כתב ש"ויבדל" בגימטריא זה "אליהו" וכן נ"ב כנגד נ"ב שבתות השנה שבהם מבדילים. והטור (סוס"י רצט) מביא שמי שמזכיר את כל הפסוקים שמוזכר בהם אליהו יהיו דרכיו מצליחין כל השבוע. וזה הפיוט ששרים: "אליהו הנביא אליהו התשבי אליהו הגלעדי". ויש מנהג קדום מתלמידי האריז"ל (בעל תיקוני שבת - הובא בא"ר, ובמקו"ח לחו"י) לומר אליהו הנביא ק"ל פעמים כמנין "אליהו הנביא" עם התיבות. אם כן אנו למדים שלכל מנהג יש

במגבון ולוחצים אותו בכוונה. ויש ספק האם עוברים גם על איסור מלבן משום שמיד ברגע הסחיטה המטלית מתלכלכת. אך לצורך תינוק יש המקילים להשתמש במגבונים לחים באם עושים זאת בעדינות מרובה, ובכך משתמשים רק במים הנמצאים על גבי המטלית ולא באלו שבלועים בה. אך יש להקפיד לסחוט את המגבונים בערב שבת כך שהמים שבתוכה ייצאו ממנה. והטעם שמקילים בתינוקות משום שהוא נחשב כחולה שאין בו סכנה וכדי למנוע את הצורך לשטפו במים קרים או להשתמש במים פושרים, שבזה במקום להחמיר נמצא מיקל. על כן יש לדעת שכל מה שאנו מקילים הוא רק במקרה הצורך, לכן לא ננקה את השולחן בעזרת מטלית לחה שעובר בזה על איסור תורה של מפרק. מקרה נוסף הנוגע לדין זה הוא הוצאת מטלית לחה מתוך הכיור על מנת להניחה בצד. במצב שכזה אם מעבירה באופן שאינו סוחט אותה אין בזה איסור שכן לא נסחטה, וכן לא שייך בה דין מוקצה.

נשאלת השאלה בדבר שטיפת כלים באמצעות סקוטש העשוי מצמר פלדה או חומר סינטטי. ההוראה למעשה בעניין זה נגזרת מדין סחיטת שערות בשבת, שיש בדבר זה מחלוקת גדולה בין הראשונים. בגמרא מובא שאין איסור בסחיטת שערות בשבת משום שהשערות קשות ולא בולעות (שבת קכח: וברש"י שם), וכן סבר הרשב"א שאין בהן כלל איסור. אך הראב"ד (ב"י יו"ד סי' קצט) והמגיד משנה (שבת פ"ט הי"א) סוברים שעכ"פ מדרבנן יש בהן איסור סוחט. להלכה אם מנגבים את השערות בנחת והמים יוצאים ישר אל המגבת הדבר מותר, והדבר נוגע למעשה למי שנוהג לטבול בשבת משום תוספת קדושה (הוראת מרן הגרש"ז-ש"כ פי"ב והגרי"ש), וכמו שפסק הב"ח (פקודי).

ובדין הסקוטש המדובר ישנה שאלה כיצד נתייחס אליו; האגרו"מ (ח"א או"ח קיב) אסר מדרבנן כדין שערות, אך חלקו עליו רבים שכאשר לא משתנה הנפח של אותו הדבר אין בזה איסור סוחט. וכפי שהגדיר מו"ר הגרי"מ שטרן שליט"א שהדבר תלוי בשאלה האם כל המים יכולים לצאת החוצה בלי סחיטה, שכן הדבר מעיד שאינם נחשבים לבלועים במברשת והדבר מותר. ולכן מותר להשתמש במברשת לאסלה וכן במברשת לניקוי כלים כשהשערות שלה לא צפופות מדי ואין בהם חשש סחיטה.

שו"ת עם הרב חיים איזלס

שאלה: האם יש בסיס למנהג להשאיר את המפה על השולחן במוצ"ש?
תשובה: כן, הכה"ח כותב כך, רק שלא צריך עד הבוקר

מקור ומשמעות, וחלילה להלעז על מנהגי ישראל שיסודתם בהררי קודש.

נחתום בשתי הערות מקה"ק רבי פנחס מקאריץ, שהבהיר שההוספה שיש בחלק מהסידורים בפיוט אליהו הנביא: "איש תשבי תצילנו מפי אריות", היא הוספה מהשבתי צבי, ורמז את שמו "תשבי-שבתי". וכן מה שכתוב בשמונה עשרה "פליטת בית סופריהם" הוא הוספה ממנו לרמז את שמו.

שאלה: ממתי מותר להחליף את בגדי השבת במוצאי שבת?

תשובה: ביסוד ושורש העבודה (סוף שער ח), בא"ח (פ' ויצא) וכה"ח (סי' רסב) מובא עפ"י האריז"ל שלא פושטים את בגדי השבת עד אחרי מלוה מלכה, כי רק אז הנפש יתירה עוזבת. אבל העולם נוהג להישאר עם בגדי השבת עד שהולכים לישון, וכך מובא בלקט יושר (עמ' נה) שכן נהג התרומת הדשן. ואוסף שאביו של הגאון האדיר מסערדהעלי- המהרש"ג כותב בספרו זכרון יהודה שהמהר"ם א"ש היה נוהג להוריד את בגדי השבת העליונים אחר סעודת מלוה מלכה, וכן נהגו רבים.

